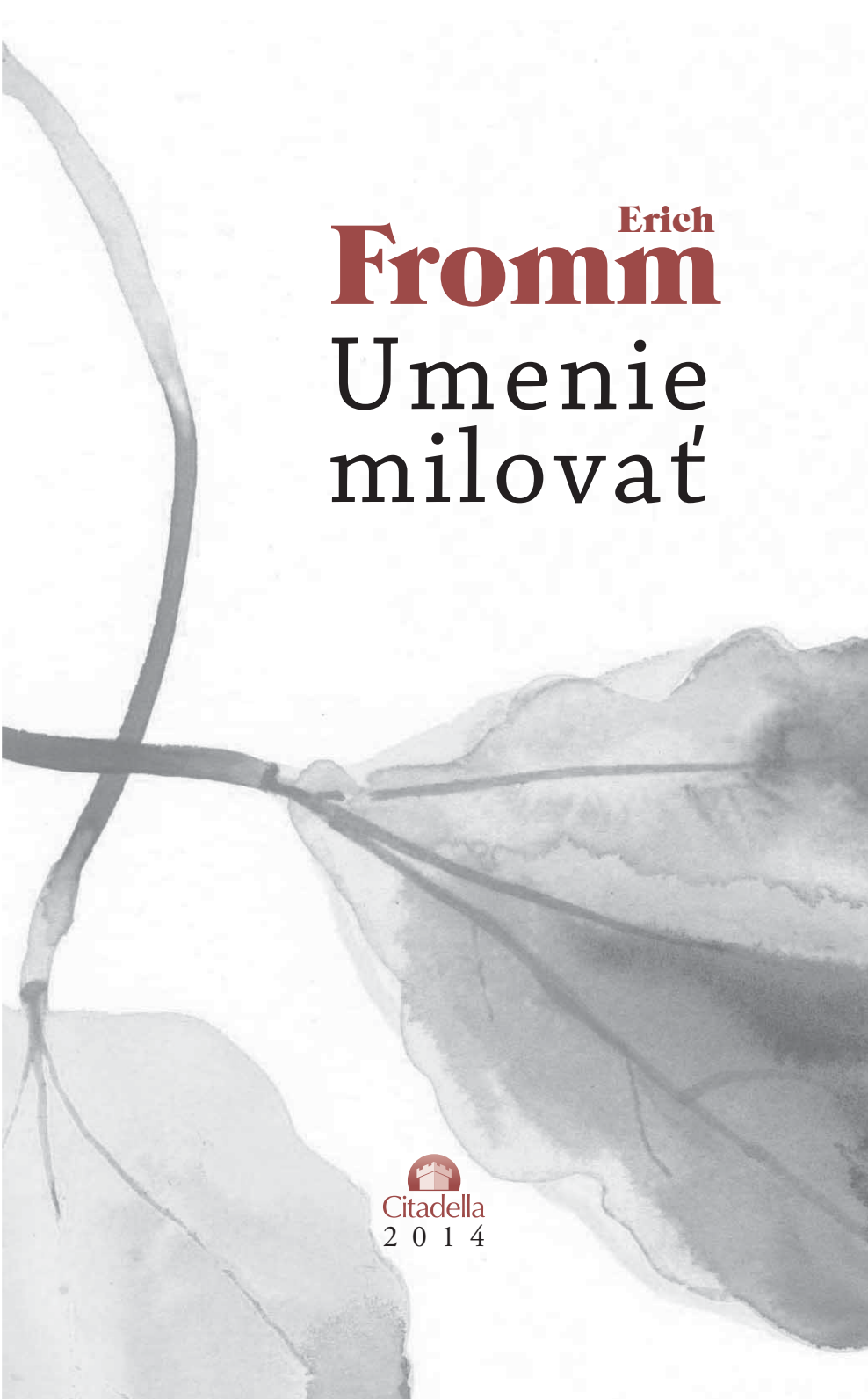

A watercolor illustration of autumn leaves and a stem. The leaves are in shades of yellow, orange, and red, with visible veins. A thin, winding stem in shades of green and red crosses the leaves. The background is white.

Erich
Fromm
Umenie
milovať

Umenie
milovať

A watercolor illustration of a branch and leaves. The branch is dark and thin, extending from the left side of the frame. It has several leaves attached to it. The leaves are painted in shades of grey and blue, with soft, blended edges. The background is a light, textured grey.

Erich
Fromm

Umenie
milovať

Citadella
2014

Erich Fromm
UMENIE MILOVAŤ

The Art of Loving

Published by arrangement with HarperCollins Publishers

Slovak Edition: © Citadella, 2014

Translation: © Alexandra Szomolányiová, 2014

Návrh obálky a grafická úprava: Marek Kacvinský

Jazyková úprava a redakcia: Zora Szomolányiová, 2014

Vydalo vydavateľstvo Citadella
v roku 2014

Distribúciu zabezpečuje:
PARTNER TECHNIC spol. s r.o.
Nám. slobody 17
811 06 Bratislava
Tel.: 00 421 2 62 410 904
email: info@partnertechnic.sk

ISBN 978-80-89628-38-4

Túto knihu, hoci prvý krát vyšla v roku 1956, by si mal prečítať každý človek, ktorý sa zamýšľa nad svojím životom, postavením a svojimi vzťahmi v súčasnej spoločnosti. Jej výstižnosť ju spravila nadčasovou a stále (viac) aktuálnou.

Ak by si človek dokázal pripustiť fakty, ktoré sa v tejto knihe dozvie a pokúsil sa zmeniť svoj prístup k láske, k sebe samému, k bohu a k spoločnosti, pokúsil sa naučiť umeniu milovať vo všetkých jeho podobách, urobil by krok k vlastnému zdokonaleniu a tým k zdokonaľovaniu celého ľudstva.

Predslov

Táto kniha sklame každého, kto čaká jednoduché lekcie umenia milovať. Táto kniha má naopak ukázať, že láska nie je pocit, ktorý si ktokoľvek môže iba tak užívať, bez ohľadu nato ako je vyzretý. Jej cieľom je presvedčiť čitateľa, že pokiaľ sa nebude čo najaktívnejšie snažiť rozvíjať celú svoju osobnosť a dosiahnuť tvorivý rozhľad, všetky jeho pokusy sú odkázané na neúspech; že uspokojenie v individuálnej láske sa nedá dosiahnuť bez schopnosti milovať svojho blížneho, bez pokory, odvahy, viery a disciplíny. V kultúrach, kde sú tieto schopnosti zriedkavé, ostáva zriedkavé aj dosiahnutie schopnosti milovať. Veď sa každý môže opýtať sám seba, koľko naozaj milujúcich ľudí pozná.

Napriek tomu, zložitosť úlohy nesmie byť dôvodom, aby sme sa nepokúšali spoznať jej problémy aj

spôsoby ako ich vyriešiť. Aby som predišiel zbytočným komplikáciám, pokúsil som sa popasovať s problémom, pokiaľ je to možné, bez použitia odbornej terminológie. Z rovnakého dôvodu som sa čo najmenej odvolával na inú literatúru o láske.

Ďalší problém, ktorého uspokojivé riešenie som nenašiel, je opakovanie myšlienok z kníh, ktoré vyšli už dávnejšie. Zasvätený čitateľ, ktorý pozná predovšetkým diela *Útek zo slobody* (*Escape from Freedom*, 1940), *Človek pre seba* (*Man for Himself*, 1947) a *Zdravá spoločnosť* (*The Sane Society*, 1955), nájde v tejto knihe veľa myšlienok, ktoré sa objavili už v týchto mojich predošlých knihách. *Umenie milovať* však nie je rekapitulácia. Prináša veľa nových myšlienok, ktoré idú ďalej ako tie predošlé a prirodzene aj tie staršie občas naberajú novú perspektívu tým, že sú sústredené okolo jednej témy, umenia milovať.

*Ten, kto nič nevie, nič nemiluje. Ten, kto nič nerobí,
ničomu nerozumie. Ten, kto ničomu nerozumie, je
bezcenný. Ale ten kto rozumie a tiež miluje, všíma
si, vidí.... Čím viac prirodzenej múdrosti, tým väčšia
láska... Ktokoľvek si myslí, že všetko ovocie dozrieva
v rovnaký čas ako jahody, nevie nič o hrozne.*

PARACELSUS

~~~~~1~~~~~

Je láska umením?

Erich
Fromm
Umenie
milovať

Je láska umením?

Je láska umením? Ak áno, tak vyžaduje znalosti a snahu. Alebo je láska iba príjemným pocitom, ktorého prežitie je otázkou náhody, niečo „v čom sa ocitneme“ keď máme šťastie? Táto knižka je založená na prvom predpoklade, aj keď väčšina ľudí dnes verí tomu druhému.

Nie že, by si ľudia mysleli, že láska nie je dôležitá. Prahnu po nej; pozerajú nekonečné množstvo filmov o šťastných aj nešťastných príbehoch lásky, počúvajú stovky gýčových pesničiek o láske, no aj tak si skoro nikto nemyslí, že o láske sa treba učiť.

Tento zvláštny postoj je založený na viacerých predpokladoch, ktoré ho samostatne alebo spoločne podporujú. Väčšina ľudí vidí problematiku lásky skôr v tom, ako byť milovaný, než ako milovať, než v schopnosti milovať. Preto im ide o to, ako byť milovaný,

hodný lásky. Za týmto účelom sa vydávajú rôznymi cestami. Jednou, ktorú sledujú hlavne muži, je snaha byť taký úspešný, mocný a bohatý, ako im to len ich spoločenské postavenie dovolí. Ženy zas uprednostňujú snahu o dosiahnutie čo najväčšej atraktivity, zušľachtovaním tela, oblečenia a tak ďalej. Ďalším spôsobom ako sa zatraktívniť, používaným ako ženami tak mužmi, je rozvíjanie dobrých mravov, zaujímavých konverzácií, snaha byť nápomocný, skromný a neútočný. Veľa ciest, ako sa stať hodným lásky, je rovnakých aj pri snahe stať sa úspešným - „získať priateľov a vplyv na ľudí.“ V skutočnosti veľa ľudí v našom kultúrnom prostredí si pod pojmom *byť hodným lásky* predstavuje predovšetkým zmes popularity a sex-appealu.

Druhou premisou, skrytou za postojom, že na láske sa nie je čo učiť, je predpoklad, že problémom lásky je otázka *objektu*, nie otázka *nadania*. Ľudia si myslia, že láska je jednoduchá a zložitá je nájsť si objekt - toho, koho budeme milovať, kto bude milovať nás. Tento postoj má niekoľko príčin, ktoré pramenia z vývoja modernej spoločnosti. Jedným dôvodom je veľká zmena v prístupe k výberu „objektu lásky“ v dvadsiatom storočí. Počas Viktoriánskeho obdobia, ako v mnohých tradičných kultúrach, láska obyčajne

nebola spontánnou osobnou skúsenosťou, ktorá mohla viesť k manželstvu. Naopak, manželstvo bolo uzatvorené na základe dohody - buď medzi dvoma rodinami, alebo dohadzovačom, alebo bolo bez pomoci sprostredkovateľov uzavreté na základe spoločenského postavenia - a láska sa mala rozvinúť až počas jeho trvania. Až niekoľko posledných generácií západnej spoločnosti začalo považovať pojem romantickej lásky za univerzálny. V Spojených štátoch, kde stále manželstvá dohodou úplne nevymizli, veľká väčšina ľudí hľadá „romantickú lásku“, osobnú skúsenosť s láskou, ktorá by mala viesť k manželstvu. Tento nový koncept slobody v láske výrazne zvýšil dôležitosť *objektu* oproti dôležitosti *funkcie*.

Úzko súvisiaca s týmto faktorom je aj ďalšia vlastnosť súčasnej kultúry. Celá naša kultúra je založená na potrebe nakupovať, na myšlienke obojstranne výhodnej výmeny. Šťastie moderného človeka spočíva v potešení z prezerania výkladov a kupovaní všetkého čo si môže dovoliť, v hotovosti alebo na splátky. Na ľudí sa pozerá podobne. Atraktívne dievča pre muža a atraktívny muž pre ženu sú ceny, ktoré chcú získať. Pod pojmom „atraktívnosť“ si obyčajne predstavíme úhľadné balenie populárnych predností, ktoré potom hľadáme na trhu

osobností. Čo presne robí niekoho psychicky aj fyzicky atraktívnym závisí na súčasnej móde. V dvadsiatych rokoch bola za atraktívnu považovaná tvrdá a sexi žena, ktorá pila a fajčila, dnes móda vyžaduje viac skromnosti a úslužnosti. Na konci devätnásteho a začiatku tohto storočia musel byť muž agresívny a ambiciózny, dnes musí byť spoločenský a tolerantný, aby bol atraktívnym „balením“. Každopádne pocit zamilovanosti vzniká obvykle iba s ohľadom na taký ľudský tovar, ktorý je schopný dosiahnuť isté osobné predpoklady na výmenu. Hľadám výhodný obchod; objekt by mal byť žiaduci z hľadiska svojej spoločenskej hodnoty a zároveň by ma mal chcieť vzhľadom na moje viditeľné aj skryté prednosti a možnosti. Dvaja ľudia sa do seba zamilujú keď cítia, že objavili najlepší produkt na trhu s ohľadom na limity ich vlastnej výmennej hodnoty. V tomto výhodnom obchode často hrajú významnú rolu skryté predpoklady, ktoré sa môžu neskôr rozvinúť, podobne ako pri kúpe nehnuteľnosti. V kultúre, kde víťazí zameranie na trh, kde materiálny úspech je významnou hodnotou, nie je prekvapujúce, že aj ľúbostné vzťahy sa riadia tými istými pravidlami výmeny ako obchod s tovarom a prácou.

Tretí omyl, vedúci k predpokladu, že o láske sa nemáme čo učiť, vzniká zámenou počiatočného „zamilo-

vania sa“ s dlhodobým stavom „milovania“. Ak dvaja ľudia, ktorí si predtým boli cudzí, tak ako sme si všetci, zrazu zbúrajú múr, ktorý stojí medzi nimi a cítia vzájomnú blízkosť, cítia sa ako jeden, tento moment jednotnosti je jednou z najradostnejších, najvzrušujúcejších skúseností v živote. A je ešte úžasnejší a zázračnejší pre ľudí, ktorí boli dovtedy izolovaní a bez lásky. Tento zázrak náhlejšej intímnosti je často jednoduchší, ak je spojený so sexuálnou príťažlivosťou a spojením, alebo ak je nimi priamo iniciovaný. Tento druh lásky ale spravidla nie je trvácny. Čím sú si dve osoby bližšie, tým viac ich intimita stráca svoje čaro, až ich protichodnosť, sklamanie a vzájomná znudenosť zničí všetko, čo zostalo z počiatočného nadšenia. Na začiatku však netušia, že to takto dopadne, naopak, berú intenzitu počiatočného „pobláznenia“ ako dôkaz intenzity ich lásky, zatiaľ čo v skutočnosti to dokazuje iba rozsah ich predchádzajúcej osamelosti.

Tento postoj, že nič nie je jednoduchšie ako láska, stále prevláda v úvahách o láske napriek nevyvrátiteľným dôkazom o opaku. Len ťažko nájdeme inú činnosť alebo druh podnikania, ktoré by sme začínali s tak ohromnou nádejou a očakávaním a zároveň by zlyhávali tak často ako láska. Ak by sa to dialo s akoukoľvek

inou činnosťou, ľudia by prahli po poznaní dôvodov zlyhania a po tom, ako prísť na možnosti ako ju zlepšiť, alebo by sa tej činnosti jednoducho prestali venovať. Lenže lásky sa vzdať nedokážeme, a tak nám zostáva iba jedno riešenie ako predísť zlyhaniu – rozobrať dôvody zlyhania a prikročiť k skúmaniu významu lásky.

Prvým krokom je uvedomenie si, že láska je umenie, rovnako ako život. Ak sa chceme naučiť ako milovať, musíme postupovať rovnako, ako pri štúdiu akéhokoľvek iného umenia: hudby, maľby, tesárstva, medicíny, či inžinierstva.

Čo treba urobiť, aby sme sa naučili nejakému umeniu?

Štúdium umenia sa dá rozdeliť do dvoch častí. Prvou je zvládnutie teórie, druhou zvládnutie praxe. Ak chcem ovládať medicínu, musím najprv poznať anatómiu ľudského tela a fakty o rôznych chorobách. Avšak aj keď už mám všetky teoretické znalosti, nie som pripravený byť lekárom. Naozajstným majstrom tohto umenia sa stanem, až keď budem mať za sebou dostatočne dlhú prax, až keď moje teoretické a praktické znalosti splynú v jedno – v moju intuíciu, základ pre ovládanie umenia. Popri učení sa teórie a praxe, je tu ešte jeden faktor potrebný na to, aby sme plne

zvládli umenie. Zvolené umenie musí byť našim prvoradým záujmom, na svete nesmie byť nič dôležitejšie. Toto platí pre hudbu, medicínu, tesárstvo a aj lásku. Možno práve tu leží odpoveď na otázku, prečo sa ľudia v našej kultúre tak zriedkavo snažia ovládnuť toto umenie napriek ich častým zlyhaniu, napriek hlboko zakorenenej túžbe po láske. Takmer všetko je dôležitejšie ako láska: úspech, prestíž, peniaze, moc. Takmer všetku energiu vynakladáme na to, aby sme dosiahli tieto ciele, ale takmer žiadnu na to, aby sme sa naučili milovať.

Je to tým, že sa radšej naučíme niečo, čo nám prinesie zisk alebo uznanie, kým láska, z ktorej má úžitok „iba“ duša, ale nevykazuje zisk v modernom ponímaní, je luxus, na ktorý nesmieme minúť priveľa energie? Nech je to ako chce, zvyšok tejto knihy bude pojednávať o umení milovať v zmysle vyššie uvedeného rozdelenia: najprv rozoberiem teóriu lásky, čo zaberie väčšiu časť knihy, a potom preberiem prax lásky, len toľko, čo sa k praxi dá povedať, tak, ako pri každom inom odbore.

